

BİTMEYEN OYUN...

Satranç oyunu yaklaşık olarak günümüzden 4000 yıl önce Mısır'da ortaya çıkmıştır. Yine Çin'de, Mezopotamya'da ve Anadolu'da o dönemden sonra yaygınlaşmış ve oynanmıştır. Ortadoğu ve çevresinde doğan satranç ne oldu da şimdi bu toprakların satranç tahtası olarak kullanıldığı ve üzerinde başka aktörler tarafından oynanan bir oyun haline geldi. Medeniyetin doğduğu bu coğrafyalarda şah olarak görülenlerin bu kadar çabuk devrilmeleri onların asıl piyonlar oldukları anlamına gelebilir mi? Gerçekten piyon şahlar halkın ayaklanmasıyla mı devriliyor yoksa asıl şah, piyon olarak mı o halkları kullanıyor? **Ortadoğu ve Kuzey Afrika topraklarındaki aktörler gerçekten mi değişiyor yoksa asıl aktörler maskelerinin ardından olayları izleyip mimiklerini mi gizliyor? Bu soruların cevapları şu an için belirsiz gibi görünebilir ama tarihsel süreç ve ilişkilere bakıldığında bu topraklardaki hakimiyetin halka teslim edilme(me)sinde yine en büyük rolü aynanın arkasındakiler oynayacak gibi görünmektedir.**

Çoğumuzun bildiği üzere satranç oynamak için oyun tahtası, taşlar ve iki aktör gereklidir. Günümüzde Ortadoğu ve Kuzey Afrika'nın satranç tahtası olduğunu düşünürsek bu ihtiyaç giderilmiş oluyor. Şimdi sıra geldi taşları bulmaya. Şahı ABD veziri İsrail, fil, at ve kaleyi de müttefik kuvvetler olarak varsayarsak geriye piyonlar kalıyor. Biraz üzerinde düşünecek olursak Ortadoğu'daki etnik kimlikler ve buna uyumlu olarak demokrasi, insan hakları, refah gibi sihirli kelimelerin piyon olarak kullanıma son derece uygun oldukları görülecektir. Satranç bilenler bilir oyunu açmak için önce piyonlar öne sürülür, diğer taşlar ise onların arkasındadır. Piyonlar, oyuncunun kafasındaki planı gerçekleştirmek için kaybını göze alabileceği ilk taşlardır ama her ne olursa olsun oyunu şekillendirmek açısından çok önemlidirler.

Taş sorununu da hallettiğimize göre şimdi sıra geldi rakiplere. 1970'lerde Ortadoğu da satranç masasına kendisi oturmamış bunun için yerel destek kuvvetleri kullanmıştır. İsrail, Irak, Filistin, İran, Libya, Batı Sahra, Lübnan, Cezayir, Mısır gibi çatışma bölgelerinin bol olduğu coğrafyayı dikkatle izlemiştir. ABD o dönem Ortadoğu stratejisini iki farklı rakip yaratmak, o iki rakibi satranç masasına oturtmak yönünde çizmiştir. Söz konusu ülkeler arasındaki çatışmayı izlerken oyunun seyri istediği gibi gitmediğinde ufak müdahalelerde bulunmuştur. Çünkü ABD o dönemde büyük satranç masasında dünya şampiyonluğu için SSCB ile oynuyordu. 1990'da ABD SSCB'yi alt etmiş ve Ortadoğu politikasını geleceğe

dönük olarak değiştirmiştir. Bu coğrafyada satranç masasının bir tarafına oturmaya karar vermiş ve elini güçlendirmek için artan bir çabayla hamlelerini yapmaktadır. Bu değişimin tepe noktasınıysa Condoleezza Rice'in Beyaz Saray'ın ulusal güvenlik danışmanıyken (daha sonra Dış İşleri Bakanlığı yapmıştır) 7.8.2003 tarihinde Washington Post gazetesinde yayınlanan "Transforming The Middle East (Ortadoğu'yu Dönüştürmek) yazısındaki öngörülerini oluşturmaktadır. C. Rice söz konusu yazısında Fas'tan Basra Körfezi'ne kadar Ortadoğu'da bulunan Türkiye'nin de dahil olduğu 22 devletin rejiminin, sınırlarının ve genel olarak bu coğrafyanın haritasının değiştirilmesi gerektiğini ve bunun nedenlerini sıralıyordu. Söz konusu ölkeler demokrasi, hoşgörü, refah ve özgürlük istiyor ve bunlar içinse C. Rice'a göre ABD'nin uzattığı eli tutmaları gerekiyordu. Avrupa'yı 2. Dünya Savaşı sonrası yukarıdaki değerler doğrultusunda şekillendiren ABD'nin bu bölgeden yükselen taleplere kayıtsız kalmaması gerekliliği üzerinde duruyordu. Fas'tan Basra körfezine uzanan ölkelere liberalleşen yani kendi deyimiyle özgürleşen Irak'ı örnek gösteriyordu. Burada çok aktörlü gibi görünen yapı acaba ABD'nin şekillendirmek istediği oyuna uygun bir şekilde mi oluşacak yoksa sürpriz aktörlerin oynayacağı rollerle mi şekillenecek? Burada satranç tahtasında yapılan hamlelerin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Yakın tarihte Ortadoğu'da satranç tahtasının bir tarafına oturan ABD ve müttefikleri karşılarına bir rakip arayışına girmiştir. **Rakip yoksa ne yaparsın? Rakip yarattırın ki ABD'nin en iyi yaptığı işlerden biri de budur.** Yoktan bir rakip var eder daha doğrusu rakip olmak istemeyen bir aktörü ya tahrik eder ya da zorla masaya oturtur. Önce Afganistan ve Irak gibi basit rakiplerle işe başlamıştır. şimdi ise kendini İran'a hazırlamaktadır. Fakat ABD'nin stratejisi açısından İran farklılık arz etmektedir ve öncelikle Ortadoğu'daki müttefiklerini yanına almalıdır ya da en azından müttefiklerinin söz konusu operasyona karşı çıkmasını engellemelidir. Daha önceki müdahalelerine cılız ses çıkaran bölge ölkelerin İran konusunda aynı görüşte olmadığı açıktır. **ABD satranç tahtasının karşısına İran'ı oturtmaya çalışırken İran'da masaya yeni bir oyun getirerek ABD'yi tavla tablasının başına oturtmak istemektedir.** Tavla ile satrancın arasındaki fark satrancın sonucunu iki faktör belirlerken (oyunu oynayan iki kişinin kararları) tavlanın sonucunu üç faktör belirlemektedir (oyunu oynayan iki kişinin kararları ve buna ek olarak zar). ABD kaçınılmaz savaşı rasyonelize ederek savaşın sisinden kurtulmaya çalışırken İran buna izin vermemek için elinden geleni yapmaktadır. **ABD'nin stratejisi rakibini oyuna yalnız başına oturtmaktır bu büyük bir hiledir çünkü kendisi ne kadar güçlü olursa olsun hiçbir zaman masaya tek başına oturmaz.** Bunu iyi bilen ve satranç tahtasına oturduğunda

kaybedeceğini bilen İran buna önlem olarak satranç tahtasını itip ortaya tavla tablasını koymak istemektedir. Çünkü tavlada zar faktörü büyük önem arz eder, zar faktörü de dünya siyasetinde önemli rol oynayan ülkelerdir. İran bunu sağlamak için Çin, Rusya ve bir çok ülkeyle enerji antlaşmaları imzalamaktadır(bu ülkeler arasına son dönem de Türkiye’de dahil olmuştur). Suriye ile yakın ilişkilerde bulunmakta hatta dünya basınına bomba gibi düşecek İngiliz askerleri gözaltına alma operasyonunu gerçekleştirmiş ve psikolojik savaş alanında da aktif olduğunu göstermiştir. Şu ana kadar gayette başarılı olmuş ki ABD bir türlü istediği yaptırımları BM vasıtasıyla çıkarttıramıyor. İran’ın ABD’yi tavla masasına oturabilmesi için dünya siyasetinde etkili olan devletlerin zar olmayı taraf olmamayı kabullenmeleri gerekmektedir. ABD ise tam tersinin gerçekleşmesi için çaba sarf etmektedir ki işte bu nokta da Kuzey Irak kartı farklı olanaklar yaratacak düzeyde ABD’nin kafasını meşgul etmektedir. İki zıt kutup yaratıp yıllardan beri alt yapısını oluşturduğu medeniyetler çatışması senaryosunu gerçekleştirmek istemektedir. ABD’nin oyununda zara yer yoktur ve satranç masasında yanına müttefiklerini de alarak oyunu istediği yönde bitirmeyi planlamaktadır. İran ise ABD ile karşılaşmayı göze almakta fakat kozlarını satranç tahtasında değil tavla tablasında paylaşmak istemektedir. Son günlerde ortaya çıkan Tunus’tan Mısır’a doğru seyreden olayları bu bağlamda değerlendirecek olursak İran’daki aktif muhalefeti ayağa kaldırma noktasında yüreklendirme ve İran’ı bölgede yalnızlaştırma politikasına da hizmet ettiğini söyleyebiliriz. Bu oyun kaçıışı olmayan bir oyundur. ABD, İsrail veya uluslararası sermaye aktör kim olursa olsun olguyu çağırılmaktadırlar ve hala günümüzde fetih politikası devletler açısından en büyük karı sağlamaktadır. Araştırmalardaki “ABD Irak’a saplandı ve milyarlarca dolar zarar etti.” söylemleri bu noktada anlamını yitirmektedir. Çünkü uluslararası sermayenin her çıkan savaşta büyük bir karı vardır ve bu açıdan ABD’nin ülke olarak zararı da çokta önemli değildir.

Türkiye’nin iç meselelerini bir an önce halledip yanı başında dönen oyunlara konsantre olması gereklidir. Aslında büyük devlet olmak içte bu dinamikler hareketli olsa bile dış politikada net bir duruş sergilemekten geçmektedir. Fakat görülen savaşın sisinin Kuzey Afrika ve Ortadoğu’ya yavaşça çöktüğü ve görüş mesafesinin son derece kısa olduğudur. Türkiye yıllarca içi boş tartışmalarla oyalanmış ve asıl dikkatli olması gereken konularda zayıf bırakılmıştır. Türkiye’nin bunları bir an önce doğru algılayıp kendi durumunu yeniden gözden geçirmesi gerekmektedir ve bir an önce dışarıda kendine yakışan bir politika izlemesi gerekmektedir. Fakat “Cumhuriyet Mitingleri” gibi demokratik ülkelerdeki halk hareketlerine örnek olabilecek düzeydeki hareketleri terör eylemleri olarak tanımlamak fakat Mısır’daki

halk ayaklanmasını halkın sesi olarak tanımlayarak birilerinin maşalığına soyunmak Türkiye'yi akılcı düşünceden uzaklaştırmakta ve inandırıcılığını yitirmesine neden olmaktadır. Bu tarz bir düşünceyle ne satranç masasında ne de tavla tablasında başarılı olmak mümkündür. Türkiye elbette refah, insan hakları, demokrasi gibi halklar için çok önemli olan kavramları savunmalıdır. Fakat bu değerleri amaca ulaşmak için araç olan Truva atı gibi görmemeli gerçek anlamlarını yaşama geçirmelidir ve buna önce kendi sınırlarından başlamalıdır.

Bakalım gelecek bize hangi hoş olmayan oyunu dayatacak? Tavla mı satranç mı? Oyunun adı ne olursa olsun, kaybedecek tek aktör şimdiden belli; insanlık...

Hasan Serdar HOŞ